

CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL

ELEANOR SHARPSTON

prezentate la 15 iulie 2010¹

1. Prezenta cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare formulată de Najvyšší súd Slovenskej republiky (Curtea Supremă a Republicii Slovace) se referă la efectele produse de articolul 9 alineatul (3) din Convenția CEE-ONU privind accesul la informații, participarea publicului la luarea deciziilor și accesul la justiție în probleme de mediu (denumită în continuare „Convenția de la Aarhus”)² și în special la aspectul dacă acest articol are, sau ar trebui să fie interpretat în sensul că are un efect direct în ordinea juridică a unui stat membru.

2. Prezenta cauză ridică probleme importante cu privire la repartizarea competenței de a interpreta dispozițiile din acordurile mixte dintre instanțele naționale din statele membre și Curtea de Justiție.

1 — Limba originală: engleza.

2 — Convenția de la Aarhus a fost încheiată la 25 iunie 1998 și a intrat în vigoare la 30 octombrie 2001. La 22 noiembrie 2009, Convenția de la Aarhus avea 44 de părți semnatare, inclusiv Republica Slovacă (aderarea acesteia la convenție având loc la 5 decembrie 2005) și Uniunea Europeană (care a aderat la 17 februarie 2005).

Convenția de la Aarhus

3. Preambulul Convenției de la Aarhus recunoaște că fiecare persoană are dreptul de a trăi într-un mediu propice sănătății și bunăstării sale și că are obligația, atât individuală, cât și colectivă, de a proteja și de a îmbunătăți mediul în folosul generațiilor prezente și viitoare. Pentru a putea afirma acest drept și pentru a îndeplini această obligație, cetățenii trebuie să aibă acces la informații, să aibă dreptul de a participa la luarea deciziilor și să aibă acces la justiție în probleme de mediu.

4. Articolul 3 din Convenția de la Aarhus conține dispozițiile generale ale acesteia. În special, articolul 3 alineatul (1) prevede că „[f]iecare parte ia măsuri adoptate prin acte cu putere de lege, norme administrative și de altă natură, inclusiv măsurile de asigurare a compatibilității între dispozițiile de aplicare a dispozițiilor prezentei convenții privind informațiile, participarea publicului și accesul la justiție, precum și măsurile

corespunzătoare de aplicare, pentru a stabili și a menține un cadru clar, transparent și consecvent de aplicare a dispozițiilor prezentei convenții”.

5. Articolul 6 conține o serie de elemente referitoare la participarea publicului la luarea deciziilor. Dispozițiile relevante sunt formulate după cum urmează:

„(1) Fiecare parte:

(a) aplică dispozițiile prezentului articol deciziilor de acordare sau neacordare a autorizației pentru activitățile propuse de tipul celor enumerate în anexa I;

(b) aplică, de asemenea, în conformitate cu dreptul intern, dispozițiile prezentului articol în cazul deciziilor privind activitățile propuse care nu figurează în anexa I și care pot avea un impact semnificativ asupra mediului. În acest sens, părțile stabilesc dacă o astfel de activitate propusă intră sub incidența acestor dispoziții [...]”.

6. Articolul 9 este intitulat „Accesul la justiție”. Dispozițiile relevante sunt formulate după cum urmează:

„(2) Fiecare parte, în cadrul legislației interne proprii, se asigură că membrii publicului interesat:

(a) care prezintă un interes suficient sau

(b) care mențin încălcarea unui drept, în cazul în care legea procedurală administrativă a unei părți prevede acest lucru ca o precondiție

au acces la o cale de atac în fața unei instanțe judiciare și/sau a unui alt organism independent și imparțial stabilit prin lege pentru a contesta legalitatea de fond și de procedură a oricărei decizii, acțiuni sau omiteri care intră sub incidența dispozițiilor articolului 6 și, în cazul în care se prevede acest lucru în legislația internă și fără a aduce atingere alineatului (3) menționat în continuare, a altor dispoziții relevante ale prezentei convenții.

Ceea ce constituie un interes suficient și încălcarea unui drept se stabilește în conformitate cu prevederile legislației interne și în conformitate cu obiectivul de a acorda publicului interesat acces larg la justiție în cadrul sferei de aplicare a prezentei convenții. În acest sens, interesul oricărei organizații guvernamentale care îndeplinește dispozițiile prevăzute la articolul 2 alineatul (5) este considerat suficient în sensul literei (a) menționate anterior. De asemenea, astfel de organizații sunt considerate ca având drepturi cărora li se poate aduce atingere în sensul literei (b) menționate anterior.

Dispozițiile prezentului alineat (2) nu exclud posibilitatea unei căi de atac preliminară în fața unei autorități administrative și nu aduc atingere obligației de epuizare a căilor de atac

administrative înainte de a face apel la căile de atac judiciare, în cazul în care există o astfel de dispoziție în legislația internă.

Dreptul Uniunii⁴

(3) În plus față de căile de atac prevăzute la alineatele (1) și (2) și fără a le aduce atingere, fiecare parte se asigură că, în cazul în care îndeplinesc criteriile prevăzute de legislația internă proprie, în cazul în care acestea există, membrii publicului au acces la proceduri administrative sau judiciare pentru a contesta acțiuni și omiteri ale persoanelor fizice și ale autorităților publice care contravin dispozițiilor legislației interne proprii privind mediul.

[...]"

7. Articolul 19 conține dispoziții referitoare la ratificare. Articolul 19 alineatul (5) prevede că, „[î]n instrumentele lor de ratificare, acceptare, aprobare sau aderare, organizațiile de integrare economică regională prevăzute la articolul 17^[3] își declară domeniul de competență privind problemele care intră în sfera de aplicare a convenției. Aceste organizații informează, de asemenea, depozitarul cu privire la orice modificare substanțială a domeniului lor de competență”.

3 — Articolul 17 definește «organizațiile de integrare economică regională» ca fiind organizații «create de statele membre suverane ale Comisiei Economice pentru Europa cărora statele membre le-au transferat competențele în probleme care intră sub incidența prezentei convenții, inclusiv competența de a încheia tratate privind problemele respective». În mod necesar, se subînțelege că Uniunea Europeană face parte din această definiție.

Tratatul CE

8. La momentul avut în vedere în acțiunea principală, cadrul de reglementare a politicii comunitare în domeniul mediului era reprezentat de articolul 174 CE⁵. Acesta prevedea că politica adoptată urma să contribuie la urmărirea anumitor obiective, și anume conservarea, protecția și îmbunătățirea calității mediului, ocrotirea sănătății persoanelor, utilizarea prudentă și rațională a resurselor naturale și promovarea pe plan internațional a unor măsuri destinate să facă față problemelor regionale sau planetare de mediu. Potrivit articolului 175 alineatul (1) CE⁶, „Consiliul, hotărând în conformitate cu procedura prevăzută la articolul 251 [CE] și după consultarea Comitetului Economic și Social și a Comitetului Regiunilor, decide cu privire la acțiunile pe care Comunitatea urmează să le întreprindă în vederea realizării obiectivelor menționate la articolul 174 [CE]”.

9. Articolul 300 alineatul (2) primul paragraf prima teză CE și articolul 300 alineatul (3) primul paragraf CE prevăd care sunt cerințele procedurale pentru încheierea unui acord între Comunitate și unul sau mai multe state

4 — Întrucât cererea de pronunțare a unei hotărâri preliminare și situația de fapt din acțiunea principală datează dinainte de intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona, ne vom referi la dreptul și la structura Uniunii Europene astfel cum erau acestea înainte de respectivul moment. Cu toate acestea, având în vedere că în prezenta cauză sunt invocate aspecte care prezintă în continuare importanță, ne-am referit de asemenea, dacă a fost cazul, la dreptul Uniunii Europene în vigoare în prezent, denumit „dreptul Uniunii”.

5 — Devenit în prezent articolul 191 TFUE.

6 — Devenit în prezent articolul 192 TFUE.

sau organizații internaționale care, în temeiul articolului 300 alineatul (7) CE, vor fi obligatorii pentru instituțiile Comunității și pentru statele membre⁷. [...]

Includerea Convenției de la Aarhus în dreptul comunitar

10. Măsurile pentru includerea articolului 9 alineatul (2) din Convenția de la Aarhus în dreptul comunitar au fost adoptate prin Directiva 2003/35⁸, înainte ca această convenție să fie aprobată.

(9) Articolul 9 alineatele (2) și (4) din Convenția de la Aarhus prevede accesul la proceduri judiciare sau la alte proceduri pentru a contesta legalitatea de fond sau de procedură a deciziilor, a acțiunilor sau a omisiunilor care intră sub incidența dispozițiilor articolului 6 din convenție privind participarea publicului.

Directiva 2003/35

11. Următoarele considerente prezintă relevanță în prezenta cauză:

„(5) La 25 iunie 1998, Comunitatea a semnat [Convenția de la Aarhus]. Legislația comunitară ar trebui aliniată în mod adecvat la convenția menționată anterior în vederea ratificării acesteia de către Comunitate.

(10) Ar trebui să se prevadă dispoziții pentru anumite directive din domeniul mediului care impun statelor membre să prezinte planuri și programe privind mediul, dar care nu conțin suficiente dispoziții privind participarea publicului, astfel încât să se asigure o participare a publicului în conformitate cu dispozițiile Convenției de la Aarhus, în special cu articolul 7. Alte acte din legislația comunitară relevantă prevăd deja participarea publicului la elaborarea planurilor și a programelor și, în viitor, criteriile de participare a publicului în conformitate cu Convenția de la Aarhus vor fi incluse în legislația relevantă chiar de la început.

7 — Dispozițiile articolului 300 au fost înlocuite cu articolul 218 TFUE.

8 — Directiva 2003/35/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 mai 2003 de instituire a participării publicului la elaborarea anumitor planuri și programe privind mediul și de modificare a Directivelor 85/337/CEE și 96/61/CE ale Consiliului în ceea ce privește participarea publicului și accesul la justiție (JO L 156, p. 17, Ediție specială, 15/vol. 10, p. 8).

- (11) Directiva 85/337/CEE a Consiliului^[9] și Directiva 96/61/CE a Consiliului^[10] ar trebui modificate pentru a se asigura deplina lor compatibilitate cu dispozițiile Convenției de la Aarhus, în special cu articolul 6 și cu articolul 9 alineatul (2) și alineatul (4).

Decizia 2005/370/CE

- (12) Întrucât obiectivul acțiunii preconizate, și anume contribuția la punerea în aplicare a obligațiilor care decurg din Convenția de la Aarhus, nu poate fi îndeplinit de statele membre într-o proporție suficientă și, de aceea, datorită scalei și efectelor acțiunii, poate fi îndeplinit mai bine la nivel comunitar, Comunitatea poate adopta măsuri în conformitate cu principiul subsidiarității astfel cum este stabilit la articolul 5 din tratat [...].”

12. Pentru a include cerințele prevăzute la articolul 9 alineatul (2) din Convenția de la Aarhus în dreptul Uniunii, Directiva 2003/35 a introdus articolul 10a în Directiva 85/337 și articolul 15a în Directiva 96/61.

13. Convenția de la Aarhus a fost aprobată în numele Comunității Europene la 17 februarie 2005 prin Decizia 2005/370/CE a Consiliului¹¹. Această aprobare s-a întemeiat în mod corespunzător pe articolul 175 CE, pe articolul 300 alineatul (2) primul paragraf prima teză CE și pe articolul 300 alineatul (3) primul paragraf CE.

14. Anexa la Decizia 2005/370 conține o declarație a Comunității Europene în conformitate cu articolul 19 din Convenția de la Aarhus¹². Al doilea paragraf al declarației afirmă că „instrumentele juridice în vigoare nu reglementează în întregime aplicarea obligațiilor care decurg din articolul 9 alineatul (3) din convenție, deoarece instrumentele se referă la proceduri administrative și judiciare de contestare a actelor și omisiunilor de către persoane private și autorități publice, altele decât instituțiile Comunității europene reglementate de articolul 2 alineatul (2) litera (d) din convenție [...] În consecință, statele membre sunt responsabile pentru îndeplinirea respectivelor obligații în momentul aprobării convenției de către Comunitatea Europeană și vor rămâne responsabile până în momentul în care Comunitatea, în exercitarea competențelor sale în conformitate cu

9 — Directiva 85/337/CEE a Consiliului din 27 iunie 1985 privind evaluarea efectelor anumitor proiecte publice și private asupra mediului (JO L 175, p. 40, Ediție specială, 15/vol. 1, p. 174, denumită în continuare «Directiva 85/337» sau «Directiva EEM»).

10 — Directiva 96/61/CE a Consiliului din 24 septembrie 1996 privind prevenirea și controlul integrat al poluării (JO L 257, p. 26, Ediție specială, 15/vol. 3, p. 183, denumită în continuare «Directiva 96/61» sau «Directiva PCIP»).

11 — Decizia 2005/370/CE a Consiliului din 17 februarie 2005 privind încheierea, în numele Comunității Europene, a Convenției privind accesul la informație, participarea publicului la luarea deciziei și accesul la justiție în probleme de mediu (JO L 124, p. 1, Ediție specială, 15/vol. 14, p. 201, denumită în continuare „Decizia 2005/370”). Textul Convenției de la Aarhus este reprodus la pagina 4 și următoarele a aceluiași număr din Jurnalul Oficial.

12 — Denumită în continuare „declarația”.

tratatul, adoptă dispoziții de drept comunitar în vederea îndeplinirii acestor obligații”.

Dreptul intern

15. Articolul 9 alineatul(3) din Convenția de la Aarhus a fost inclus în dreptul Uniunii doar în mod parțial, prin Regulamentul (CE) nr. 1367/2006¹³, care se aplică însă numai instituțiilor Uniunii Europene. Acest articol nu a făcut obiectul unei includeri care să aibă un caracter mai general. Deși, la 24 octombrie 2003, Comisia a prezentat o propunere de directivă a Parlamentului European și a Consiliului privind accesul la justiție în probleme de mediu¹⁴, aceasta nu a fost adoptată și nu a dobândit putere de lege.

16. În final, în lumina situației de fapt care a determinat formularea acțiunii în fața instanței naționale, este util să menționăm că anexa II la Directiva habitate¹⁵ desemnează ursul brun (*ursus arctos*) drept specie de importanță comunitară a cărei conservare necesită desemnarea unor arii speciale de conservare, iar anexa IV desemnează ursul brun drept specie de importanță comunitară care are nevoie de protecție strictă.

13 — Regulamentul (CE) nr. 1367/2006 al Parlamentului European și al Consiliului din 6 septembrie 2006 privind aplicarea, pentru instituțiile și organismele comunitare, a dispozițiilor Convenției de la Aarhus privind accesul la informație, participarea publicului la luarea deciziilor și accesul la justiție în domeniul mediului (JO L 264, p. 13, Ediție specială, 15/vol. 17, p. 126).

14 — COM(2003) 624 final.

15 — Directiva 92/43/CEE a Consiliului din 21 mai 1992 privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică (JO L 206, p. 7, Ediție specială, 15/vol. 2, p. 109, denumită în continuare „Directiva habitate”).

17. Prin Decretul nr. 1840 din 23 septembrie 2005, Consiliul Național al Republicii Slovace a aprobat aderarea la Convenția de la Aarhus. Convenția a intrat în vigoare în Republica Slovacă la 5 martie 2006.

18. Procedurile administrative sunt reglementate în Republica Slovacă, printre altele, de Legea nr. 71/1967 privind procedura administrativă (denumită în continuare „Codul de procedură administrativă”). Articolul 14 din acest cod prevede dreptul persoanelor de a solicita recunoașterea calității lor de parte în procedurile administrative care le vizează în mod direct drepturile și interesele protejate prin lege.

19. Înainte de 30 noiembrie 2007, articolul 83 alineatul 3 a doua teză din Legea nr. 543/2002 acorda asociațiilor care aveau ca obiectiv protecția mediului calitatea de „părți în proces”. Această calitate putea fi acordată asociațiilor care formulau în scris o cerere în acest sens, într-un termen prestabilit. Conform alineatului 6, respectivele asociații puteau solicita să primească notificări cu privire la toate procedurile care puteau afecta mediul. Conform alineatului 7, autoritățile publice erau obligate să trimită notificări asociațiilor solicitante. În conformitate cu articolul 250 alineatul 2 din Codul de procedură civilă, asociațiile în cauză aveau de asemenea posibilitatea de a contesta în fața instanțelor judiciare orice decizie adoptată în cadrul unor astfel de proceduri.

20. Legea nr. 543/2002 a fost însă modificată prin Legea nr. 554/2007, care a intrat în vigoare la 1 decembrie 2007. Consecința acestei modificări, în măsura în care prezintă relevanță în speță, este că asociațiile de mediu (precum reclamanta din prezenta procedură desfășurată în fața instanței de trimitere) sunt în prezent calificate drept „părți interesate”, și nu „părți în procedură”. În esență, astfel cum a indicat guvernul slovac în cadrul ședinței, schimbarea calității acestor asociații le împiedică pe acestea să inițieze ele însele în mod direct acțiuni privind verificarea legalității deciziilor. În prezent, asociațiile în cauză trebuie să solicite desemnarea unui reprezentant al Ministerului Public care să acționeze în numele lor.

22. LZ a fost informată la începutul anului 2008 cu privire la o serie de proceduri administrative pendinte formulate, printre altele, de diverse asociații de vânători. La 21 aprilie 2008, ministerul a emis o decizie prin care aproba solicitarea unei asociații de vânători de a i se acorda o derogare cu privire la măsurile de protecție instituite în cazul ursului brun. În cadrul acestei proceduri, precum și în cadrul celor care i-au urmat, LZ a informat ministerul cu privire la dorința sa de a participa la procedură, solicitând recunoașterea calității sale de parte în procedura administrativă conform dispozițiilor articolului 14 din Codul de procedură administrativă. LZ a susținut în special că procedura în cauză aducea atingere în mod direct drepturilor și intereselor sale protejate prin lege care decurg din Convenția de la Aarhus. Aceasta a mai susținut că respectiva convenție are efect direct.

Situația de fapt și întrebările preliminare

21. Reclamanta din cadrul acțiunii formulate în fața instanței naționale, Lesoochranárske zoskupenie VLK (denumită în continuare „LZ”), este o asociație fără personalitate juridică ce activează în domeniul protecției mediului. LZ a solicitat părâtului, Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky (Ministerul Mediului din Republica Slovacă, denumit în continuare „ministerul”), să o informeze cu privire la orice procedură decizională administrativă care ar putea aduce atingere, în mod potențial, măsurilor de protecție a naturii și mediului sau prin care se acordă derogări cu privire la unele măsuri de protecție a anumitor specii sau arii.

23. Prin decizia din 26 iunie 2008 (denumită în continuare „decizia atacată”), ministerul a confirmat decizia din 21 aprilie 2008. În continuare, acesta a menționat că LZ nu avea calitatea de parte în procedură. Din acest motiv, LZ nu putea contesta decizia din 21 aprilie 2008. În plus, ministerul a considerat că respectiva Convenție de la Aarhus este un tratat internațional care necesita un act de punere în aplicare pentru a putea produce efecte în dreptul intern. În opinia sa, Republica Slovacă este destinatară articolului 9 alineatele (2) și (3) din Convenția de la Aarhus, iar aceste dispoziții în sine nu prevăd drepturi sau libertăți fundamentale care să fie formulate în mod neechivoc astfel încât să poată fi direct aplicabile autorităților publice, în sensul

teoriei efectului „self-executing” utilizate în dreptul internațional public.

24. LZ a formulat o acțiune împotriva deciziei atacate în fața Krajský súd v Bratislave („Curtea Regională din Bratislava”). Această instanță a examinat decizia atacată și procedura administrativă care a precedat-o și a respins acțiunea formulată de LZ.

25. Pronunțându-se astfel, Curtea Regională din Bratislava a considerat că interpretarea logică sau gramaticală a articolului 9 alineatele (2) și (3) nu permite ca un solicitant să obțină dreptul de a participa în cadrul unor proceduri administrative și judiciare având calitatea de parte. Dimpotrivă, Convenția de la Aarhus impunea statelor contractante să adopte – într-un termen nespecificat – măsuri de drept intern care să se asigure posibilitatea ca publicul interesat să participe la examinarea legalității deciziilor referitoare la activitățile prevăzute la articolul 6 din convenție de către instanțele judecătorești sau de către alte organisme administrative.

26. LZ a formulat recurs la Curtea Supremă, care a suspendat judecarea cauzei și a adresat următoarele întrebări Curții de Justiție:

„1) În lumina obiectivului principal urmărit de Convenția de la Aarhus, care

este acela de a reforma noțiunea clasică de calitate procesuală activă, prin recunoașterea calității de parte în proces și publicului sau publicului interesat, este posibilă recunoașterea efectului «self-executing» al tratatelor internaționale în ceea ce privește articolul 9 din convenția menționată și în special în ceea ce privește articolul 9 alineatul (3) din aceasta, având în vedere că Uniunea Europeană a aderat la convenția menționată la 17 februarie 2005, dar nu a adoptat încă norme care să o transpună în ordinea juridică comunitară?

2) Este posibilă recunoașterea, în privința articolului 9 din Convenția de la Aarhus și în special în privința articolului 9 alineatul (3) din aceasta, odată ce a fost integrat în ordinea juridică comunitară, a aplicabilității directe sau a efectului direct al dreptului comunitar, în sensul jurisprudenței constante a Curții de Justiție?

3) În cazul unui răspuns afirmativ la prima sau la cea de a doua întrebare, este posibilă interpretarea articolului 9 alineatul (3) din Convenția de la Aarhus, din perspectiva obiectivului principal urmărit de acest tratat internațional, în sensul că prin expresia «acțiuni ale autorităților publice» trebuie să se înțeleagă și adoptarea unei decizii, ceea ce ar avea drept consecință că dreptul publicului de a participa la o procedură judiciară include

și dreptul de a contesta deciziile unei autorități publice a căror nelegalitate are efecte asupra mediului?”

27. Au prezentat observații scrise LZ, guvernele german, elen, francez, polonez, finlandez, suedez, slovac și cel al Regatului Unit, precum și Comisia. Cu excepția guvernelor elen și suedez, toate părțile au participat la ședința din 4 mai 2010 și au prezentat observații orale.

Considerații introductive

Admisibilitate

28. Primele două întrebări adresate Curții se referă la interpretarea „articolului 9 și în special a articolului 9 alineatul (3)” din Convenția de la Aarhus. Cea de a treia întrebare se referă exclusiv la articolul 9 alineatul (3). Articolul 9 este intitulat „Accesul la justiție”. Alineatele sale succesive abordează diferite aspecte referitoare la accesul la justiție.

29. Astfel, articolul 9 alineatul(1) prevede accesul la o cale de atac în cazul în care o cerere de informații este refuzată. Articolul 9

alineatul (2) obligă părțile contractante să asigure, în cadrul legislației interne proprii, că membrii publicului interesat care îndeplinesc criteriile specifice au acces la o cale de atac pentru a contesta legalitatea de fond și de procedură a oricărei decizii, acțiuni sau omisiuni care intră sub incidența dispozițiilor articolului 6 din convenție¹⁶. Articolul 9 alineatul (3) impune fiecărei părți contractante o obligație suplimentară de a asigura că, în cazul în care îndeplinesc criteriile prevăzute de legislația internă proprie, membrii publicului au acces la proceduri administrative sau judiciare pentru a contesta acțiunile sau omisiunile autorităților publice care contravin dispozițiilor legislației interne privind mediul. Articolul 9 alineatul (4) indică faptul că procedurile prevăzute la primele trei alineate ar trebui să prevadă căi de atac adecvate și eficiente și stabilește anumite standarde pe care trebuie să le respecte aceste proceduri. În final, articolul 9 alineatul (5) obligă părțile contractante să furnizeze publicului informații privind accesul la căile de atac administrative și judiciare și să se preocupe de stabilirea unor mecanisme de asistență adecvate pentru a asigura un mai bun acces la justiție.

30. Guvernul polonez și cel al Regatului Unit au ridicat în observațiile lor problema admisibilității acțiunii. Acestea consideră că,

¹⁶ — Categoria „deciziilor, acțiunilor sau omisiunilor” care pot fi astfel contestate poate fi extinsă de dreptul intern.

prin conținutul lor, întrebările preliminare se raportează doar la articolul 9 alineatul (3) și, prin urmare, sugerează Curții să declare cererea inadmisibilă în ceea ce privește celelalte alineate ale articolului 9 din Convenția de la Aarhus.

31. Potrivit unei jurisprudențe constante, în cadrul procedurii privind cererile de pronunțare a unor hotărâri preliminare, numai instanța de trimitere are competența să aprecieze atât necesitatea unei hotărâri preliminare, cât și relevanța întrebărilor pe care le adresează Curții. În cazul în care întrebările adresate au ca obiect interpretarea dreptului comunitar, Curtea este, în principiu, obligată să se pronunțe. Cu toate acestea, în circumstanțe excepționale, Curtea este îndreptățită să analizeze condițiile în care este sesizată de instanța națională în scopul de a-și verifica propria competență. Curtea are în special dreptul de a refuza să se pronunțe cu privire la o întrebare preliminară adresată de o instanță națională în cazul în care (printre altele) problema este ipotetică¹⁷.

32. În fața instanței de trimitere, LZ nu a invocat decât articolul 9 alineatele (2) și (3) din Convenția de la Aarhus. Orice răspuns pe care Curtea l-ar putea da în legătură cu articolul 9 alineatele (1), (4) și (5) nu ar avea niciun efect asupra cauzei aflate pe rolul instanței naționale. Prin urmare, întrebările referitoare la celelalte subdiviziuni ale articolului 9

formulate de această instanță sunt ipotetice și, în consecință, inadmisibile.

33. Convenția de la Aarhus prevede accesul la justiție, în temeiul articolului 9 alineatul (2), al tuturor persoanelor care doresc să conteste orice decizie, acțiune sau omisiune, conform dispozițiilor articolului 6. Articolul 6 se aplică activităților prevăzute în anexa I la convenție (lista acestora conținând, printre altele, proiectele industriale, sectorul energetic, prelucrarea metalelor și gestionarea deșeurilor) și activităților care, conform dreptului intern, pot avea un efect semnificativ asupra mediului.

34. Domeniul de aplicare al articolului 9 alineatul (2) este același cu cel al Directivei EEM și al Directivei PCIP (care acționează în mod independent de Directiva EEM și nu împiedică aplicarea acesteia din urmă).

35. Această similitudine în ceea ce privește obiectul reglementării sugerează că articolul 9 alineatul (2) a fost inclus în întregime în dreptul Uniunii. În plus, considerentele (10) și (11) ale Directivei 2003/35 indică faptul că legiuitorul a considerat modificările introduse prin această directivă ca fiind adecvate pentru a realiza includerea completă a acestei dispoziții.

¹⁷ — Pentru un exemplu recent, a se vedea Hotărârea din 19 noiembrie 2009, Filipiak (C-314/08, Rep., p. I-11049, punctele 40-42 și jurisprudența citată).

36. În aceste condiții, nu se pune problema dacă articolul 9 alineatul(2) are sau nu are efect direct¹⁸.

37. Prin urmare, sugerăm Curții să răspundă la întrebările adresate doar în măsura în care acestea au ca obiect articolul 9 alineatul (3).

38. În final, astfel cum în mod corect a observat Regatul Unit, deși instanța de trimitere utilizează în întrebările sale atât termenii „efect direct”, cât și „aplicabilitate directă”, primele două întrebări care au fost adresate Curții au ca obiect efectul direct al articolului 9 alineatul(3)¹⁹. În consecință, sugerăm ca primele două întrebări să fie tratate în sensul că au ca obiect doar efectul direct.

18 — Se poate pune întrebarea dacă acțiunea formulată de LZ intră în sfera de aplicare a articolului 6 [și deci a articolului 9 alineatul (2)] din Convenția de la Aarhus. Această acțiune are ca obiect o decizie prin care se acordă o derogare în ceea ce privește măsurile de protecție prevăzute pentru specia ursului brun. Chiar dacă avea ca obiect o decizie care poate afecta habitatul ursului brun, nu considerăm că o decizie de acest tip intră în domeniul de aplicare al anexei I la Directiva EEM. Nici Directiva habitate nu pare a conține vreo dispoziție cu privire la efectele semnificative pe care le pot avea anumite proiecte asupra mediului. Toate aceste aspecte sunt însă de competența exclusivă a instanței naționale.

19 — Noțiunea „efect direct” se referă la posibilitatea unui particular de a invoca o dispoziție în fața unei instanțe naționale, în timp ce noțiunea „aplicabilitate directă” indică faptul că un acord este „self-executing”, fără a fi necesar ca Uniunea Europeană sau legislația națională să îl pună în aplicare.

39. Pentru ca argumentarea să fie clară, menționăm că criteriul pentru a stabili existența „efectului direct” care prezintă relevanță în prezenta cauză este cel aplicabil în cazul dispozițiilor de drept internațional – un criteriu puțin diferit de cel aplicat dispozițiilor „interne” ale dreptului Uniunii. Mai târziu vom aborda pe scurt această distincție²⁰.

Prima întrebare

40. Prin intermediul primei și al celei de a doua întrebări, instanța de trimitere solicită să se stabilească dacă este posibilă recunoașterea efectului direct al articolului 9 alineatul (3) din Convenția de la Aarhus.

41. Prima întrebare, astfel cum au subliniat mai multe dintre părțile care au prezentat observații în fața Curții, ridică în mod indirect problema competenței și a jurisdicției în ceea ce privește interpretarea acordurilor mixte. Astfel, Comisia și guvernele finlandez și suedez s-au referit în mod expres la aspectul dacă are Curtea competența de a se pronunța cu privire la întrebarea preliminară adresată în prezenta cauză.

42. Aceste aspecte referitoare la competență au fost analizate de Curte în cadrul mai multor hotărâri, fără ca jurisprudența să urmeze o linie unitară, culminând recent cu soluția

20 — A se vedea punctul 85 de mai jos.

pronunțată în Hotărârea din 11 septembrie 2007, Merck Genéricos²¹. Propunem ca punctul de plecare să fie analiza acestei jurisprudențe.

general pentru orice analiză a acordurilor mixte²⁴.

Jurisprudența Curții cu privire la acordurile mixte

43. Acordurile mixte reprezintă, astfel cum observă mai mulți autori, o categorie de instrumente normative deosebit de controversată în dreptul european²². Inițial, Curtea s-a concentrat pe repartizarea competențelor între Comunitate și statele membre. În Hotărârea AETR, Curtea a instituit regula conform căreia competența externă a unui stat membru este limitată în momentul în care Comunitatea dobândește o competență externă exclusivă. Comunitatea poate dobândi o astfel de competență exclusivă prin intermediul reglementării interne²³. Regula instituită în Hotărârea AETR rămâne punctul de plecare

44. Prin urmare, competența Curții de a interpreta acordurile mixte este limitată la acele dispoziții dintr-un astfel de acord care intră sub incidența competenței Comunității?

45. La un moment apropiat de cel în care s-a pronunțat Hotărârea AETR, s-a pus și problema competenței Curții de a pronunța hotărâri preliminare cu privire la validitatea și la interpretarea acordurilor mixte. În Hotărârea Haegeman, Curtea a concluzionat rapid că are această competență. Curtea a ajuns la această concluzie pe baza faptului că avea competență cu privire la actele instituțiilor comunitare și că acordurile internaționale încheiate în temeiul dispoziției care a devenit în prezent articolul 300 CE reprezentau astfel de acte²⁵.

46. Inițial, aspectul limitelor competenței Curții nu a fost abordat în mod direct²⁶. Apoi,

21 — Hotărârea din 11 septembrie 2007, Merck Genéricos *Produtos Farmacéuticos* (C-431/05, Rep., p. I-7001). În Concluziile prezentate în această cauză, avocatul general Ruiz-Jarabo Colomer a realizat o expunere elaborată a jurisprudenței relevante. Cu toate acestea, întrucât discuția a fost redeschisă în prezenta cauză, vom trece din nou în revistă elementele expuse în concluziile acestuia.

22 — Pentru o prezentare generală a se vedea capitolul introductiv din Heliskoski, J., *Mixed Agreements as a Technique for Organizing the International Relations of the European Community and its Member States*, Kluwer Law International, Haga, 2001.

23 — Hotărârea din 31 martie 1971, Comisia/Consiliul (cunoscută sub numele „AETR”), (22/70, Rec., p. 263, punctele 17-19).

24 — A se vedea, de exemplu, Deliberarea 1/78 din 14 noiembrie 1978 privind Proiectul de Convenție a Agenției Internaționale pentru Energie Atomică cu privire la protecția fizică a materialelor și instalațiilor nucleare și a transportului acestora (Rec., p. 2151, punctele 31-35), dar și, mai recent, Avizul 1/94 (Rec., p. I-5267, punctul 77). Regula instituită prin Hotărârea AETR este reprodusă și în Protocolul 25 la Tratatul de la Lisabona, referitor la articolul 2 alineatul (2) TFUE în ceea ce privește competențele partajate.

25 — Hotărârea din 30 aprilie 1974, Haegeman (181/73, Rec., p. 449, punctele 4-6).

26 — A se vedea, de exemplu, Hotărârea din 24 noiembrie 1977, Razanatsimba (65/77, Rec., p. 2229).

în Hotărârea Demirel²⁷, Curtea s-a pronunțat cu privire la aspectul dacă avea competența de a interpreta dispozițiile Acordului de asociere CEE-Turcia. Aceasta a statuat că avea o astfel de competență, în temeiul faptului că angajamentele privind libera circulație invocate în această cauză intrau în sfera competenței Comunității²⁸. Ulterior, Curtea a adoptat o abordare mai puțin restrictivă cu privire la competența sa de a interpreta astfel de dispoziții²⁹.

47. Cu toate acestea, abordarea Curții s-a schimbat în 1996, odată cu cauza Hermès³⁰, care avea ca obiect interpretarea dispozițiilor acordului TRIPS. În această procedură, care se referea la întrebarea dacă o măsură provizorie națională constituia o „măsură provizorie” în sensul articolului 50 din Acordul TRIPS, a fost pusă în discuție competența Curții pentru motivul că nu fusese adoptată nicio decizie a Comunității de a exercita o

competență neexclusivă în cadrul unui acord mixt³¹.

48. Curtea s-a pronunțat în sensul că avea competența de a interpreta articolul în cauză în temeiul faptului că Regulamentul (CE) nr. 40/94³², care se referea la articolul 50 din Acordul TRIPS (și era afectat de acesta), intrase deja în vigoare la momentul la care a fost semnat acordul. Deoarece cauza intra în sfera competenței dreptului național și a dreptului comunitar, Curtea avea competență în primul rând deoarece trebuia să prevină divergențele de interpretare ce s-ar fi putut ivi dacă respectiva chestiune ar fi fost lăsată spre soluționare instanțelor naționale³³. Pentru a se pronunța în acest sens, Curtea s-a raportat în special la Hotărârile Giloy³⁴ și Leur-Bloem³⁵ (ambele cauze având ca obiect interpretarea uniformă

27 — Hotărârea din 30 septembrie 1987, Demirel/Stadt Schwäbisch Gmünd (12/86, Rec., p. 3719).

28 — Punctele 6-12 din hotărâre. Cu toate acestea, astfel cum a observat Eeckhout, Curtea a afirmat în Hotărârea Demirel că nu s-a pus problema dacă aceasta avea competența de a interpreta o dispoziție având ca obiect un angajament asumat exclusiv de un stat membru. În loc de aceasta, Curtea a confirmat numai că există o legătură între competența Comunității și competența Curții (*External Relations of the European Union*, Oxford University Press, 2004, p. 236).

29 — Această decizie a constituit baza unei lungi serii de hotărâri referitoare la Acordul de asociere CEE-Turcia, începând cu Hotărârea din 20 septembrie 1990, Sevince (C-192/89, Rec., p. I-3461), și cu Hotărârea din 16 decembrie 1992, Kus (C-237/91, Rec., p. I-6781).

30 — Hotărârea din 16 iunie 1998, Hermès International (C-53/96, Rec., p. I-3603).

31 — La punctul 52 din Concluziile prezentate în cauza Merck Génériques, avocatul general Ruiz-Jarabo Colomer a preluat observația lui Eeckhout (*op. cit.*, p. 237) conform căreia cauza Hermès a arătat care este neajunsul folosirii competenței Comunității drept criteriu pentru stabilirea competenței Curții: competența Curții este încătușată ca urmare a complexității competenței Comunității. Împărțim această opinie.

32 — Regulamentul (CE) nr. 40/94 al Consiliului din 20 decembrie 1993 privind marca comunitară (JO L 11, p. 1, Ediție specială, 17/vol. 1, p. 146).

33 — Punctele 22-33 din hotărâre. Acest fragment a fost interpretat în sens larg, ca atribuind o competență de interpretare în domenii care intră în cadrul competenței partajate a Comunității și a statelor membre, de analiști precum Dashwood [a se vedea, de exemplu, „Preliminary Rulings on the Interpretation of Mixed Agreements”, în O’Keeffe și Bavasso (editori), *Judicial Review in European Union Law: Liber Amicorum in Honour of Lord Slynn of Hadley*, Kluwer Law International, Haga, 2000, p. 173]. Totuși, Heliskoski critică această abordare generală în *Mixed Agreements as a Technique for Organizing the International Relations of the European Community and its Member States* (*op. cit.*, p. 59 și 60). Hotărârea Merck Génériques pare a pune capăt acestei abordări generale, deși ideea prevenirii unor viitoare divergențe de interpretare rămâne un motiv valabil pentru a accepta soluția pronunțată în această cauză.

34 — Hotărârea din 17 iulie 1997, Giloy (C-130/95, Rec., p. I-4291).

35 — Hotărârea din 17 iulie 1997, Leur-Bloem (C-28/95, Rec., p. I-4161).

a dreptului comunitar și a dreptului intern, fără a exista dificultatea suplimentară pe care o presupune competența partajată în cadrul unui acord mixt).

49. Câțiva ani mai târziu, Curtea a confirmat această abordare în Hotărârea Dior și alții³⁶, o altă cauză care avea ca obiect interpretarea articolului 50 din Acordul TRIPS. În această hotărâre, Curtea și-a extins competența de interpretare referitoare la articolul 50 și asupra altor drepturi de proprietate intelectuală, însă, din perspectiva prezentei cauze, o inovație mai interesantă se regăsește la punctul 49 din hotărâre, în care Curtea a distins între mărcile comerciale și desenele și modelele industriale, pe baza faptului că legiuitorul comunitar adoptase măsuri în domeniul mărcilor comerciale, dar nu și în domeniul desenelor și al modelelor industriale. Astfel, deși Curtea s-a pronunțat în sensul că dispozițiile din Acordul TRIPS cu privire la mărci nu aveau un efect direct (deși instanțele naționale aveau o obligație de interpretare uniformă), aceasta a statuat că, în cazul modelelor și al desenelor industriale, dreptul comunitar nici nu impunea și nici nu excludea efectul direct³⁷.

36 — Hotărârea din 14 decembrie 2000, Dior și alții (cauzele conexe C-300/98 și C-392/98, Rec., p. I-11307).

37 — Avocatul general Jacobs a criticat, la punctul 40 din Concluziile prezentate în cauza Schieving-Nijstad și alții (C-89/99, Rec., p. I-5851), această abordare ca fiind neclară. Eeckhout este de acord cu această critică, întrebându-se dacă „actualul vârtel [din 2004] de competențe și de efecte juridice contribuie cu ceva la punerea în aplicare eficientă și practică a normelor OMC la nivel judiciar” (*op. cit.*, p. 243).

50. Hotărârile pronunțate în cauzele Hermès și Dior au lăsat fără răspuns un număr considerabil de întrebări. De exemplu, legătura dintre competența Comunității și competența Curții nu a fost clarificată în mod satisfăcător în aceste cauze; nu au fost clarificate în mod satisfăcător nici motivele pe baza cărora Curtea a stabilit sfera competenței sale în acest domeniu³⁸.

51. Din nefericire, nici Hotărârea Schieving-Nijstad nu a clarificat situația, în această hotărâre Curtea realizând o distincție între competența de interpretare a unei dispoziții și autoritatea de a stabili normele procedurale pentru aplicarea acesteia³⁹. Hotărârile Étang de Berre și Uzina Mox⁴⁰, pronunțate în contextul unor acțiuni directe întemeiate pe articolul 226 CE, iar nu în contextul unor cereri de pronunțare a unor hotărâri preliminare întemeiate pe articolul 234 CE, au reluat într-o formă simplificată analiza efectuată anterior. Curtea a ignorat în mare măsură în aceste cauze problema competenței, stabilind numai că acordurile mixte au un statut identic cu

38 — Eeckhout expune patru posibile motive pentru competența Curții: conținutul obligațiilor comunitare, relația cu legislația comunitară armonizată, abordarea referitoare la cererile de pronunțare a unor hotărâri preliminare formulate de instanțele naționale și obligația de cooperare. După Hotărârea Dior s-au făcut auzite voci care cereau o argumentare mai clară: a se vedea, de exemplu, Koutrakos, P., „The Interpretation of Mixed Agreements under the Preliminary Reference Procedure” (2002), în 7 EFA, p. 25, și Heliskoski, J., „The Jurisdiction of the European Court to Give Preliminary Rulings on the Interpretation of Mixed Agreements” (2000), în 69 *Nordic Journal of International Law*, p. 395.

39 — Punctele 30-38 din hotărâre. Eeckhout critică mai ales acest aspect, argumentând că autoritatea de a stabili norme de procedură este o chestiune care se referă la efectul juridic al unei dispoziții și că interpretarea efectului juridic al unei dispoziții face parte integrantă din interpretarea dispoziției respective.

40 — Hotărârea din 7 octombrie 2004, Comisia/Franța (C-239/03, Rec., p. I-9325, denumită în continuare „Hotărârea Étang de Berre”), și, respectiv, Hotărârea din 30 mai 2006, Comisia/Irlanda (C-459/03 Rec., p. I-4635, denumită în continuare „Hotărârea Uzina Mox”).

acordurile de natură strict comunitară în măsura în care dispozițiile acestora intră în sfera competenței Comunității⁴¹.

52. Prin urmare, înainte de pronunțarea Hotărârii Merck Genéricos⁴² devenise dificil să se identifice domeniile în care Curtea era competentă în legătură cu un acord mixt. Această dificultate se reflectă și în anumite observații care au fost prezentate în prezenta cauză, în special în observațiile guvernelor finlandez și suedez, care au abordat problema competenței Curții în cadrul observațiilor acestora referitoare la interpretarea pe fond a dispoziției în cauză.

53. În acest context, hotărârea bine fundamentată pronunțată în cauza Merck Genéricos a fost ca o gură de aer proaspăt. Cauza în sine avea ca obiect interpretarea articolului 33 din Acordul TRIPS, însă a ridicat aceeași problemă care preocupă Curtea și în prezenta cauză: ce instanță este cel mai bine plasată pentru a stabili dacă o dispoziție specifică dintr-un acord mixt are sau ar putea să aibă efect direct?

41 — Hotărârea *Étang de Berre*, punctul 25. Curtea a abordat pe scurt problema de a defini întinderea competenței Comunității, pronunțându-se în sensul că absența unor dispoziții comunitare cu privire la o problemă specifică de mediu dintr-un anumit domeniu (cel al protecției mediului) care era, în general, reglementat de legislația comunitară nu repunea în discuție competența Comunității (punctele 27-31).

42 — Citată la nota de subsol 21.

54. Curtea a stabilit în mod clar că competența de a atribui efect direct unei dispoziții depinde de aspectul dacă această dispoziție face parte dintr-un domeniu în care Comunitatea a legiferat. În cazul unui răspuns afirmativ, se aplică dreptul comunitar (astfel cum a fost interpretat de Curte); în cazul unui răspuns negativ, dreptul comunitar nu impune și nici nu exclude ca ordinea juridică a unui stat membru să acorde particularilor dreptul de a se întemeia direct pe norma în cauză. În plus, Curtea a stabilit că analiza repartizării competenței între Comunitate și statele sale membre necesită un răspuns uniform la nivel comunitar, pe care numai Curtea poate să îl furnizeze și, prin urmare, Curtea are competența de a efectua o astfel de analiză⁴³.

55. În pofida argumentării destul de laconice, considerăm că în Hotărârea Merck Genéricos Curtea a tăiat nodul gordian și a furnizat un răspuns clar la întrebarea dacă este Curtea competentă să indice care instanță este cel mai bine plasată pentru a stabili dacă o anumită dispoziție are efect direct. Curtea s-a pronunțat în sensul că are această competență.

56. Împărtășim concluzia la care a ajuns Curtea în Hotărârea Merck Genéricos. Hotărârea prezintă avantajul de a aborda în mod foarte practic o problemă ce apare adesea într-un context sensibil din punct de vedere politic. Astfel cum au subliniat anumiți

43 — Punctele 33-38.

autori din mediul academic, acordul mixt constituie în sine rezultatul pragmatismului – o modalitate de a rezolva problemele determinate de necesitatea încheierii de acorduri internaționale într-un sistem organizat pe mai multe niveluri⁴⁴.

57. Analiza care urmează reflectă cu fidelitate Hotărârea Merck Genéricos. Noi nu vom face decât să adăugăm anumite detalii dacă și în momentul în care considerăm că acestea pot fi utile Curții.

Competența de a interpreta un acord mixt

58. Articolul 300 alineatul (7) CE prevede că instrumentele încheiate în temeiul acestuia sunt obligatorii pentru instituțiile Comunității și pentru statele membre. Convenția de la Aarhus reprezintă un astfel de instrument. În prezent, dispozițiile sale fac parte din sistemul juridic comunitar⁴⁵. Acordurile mixte încheiate de Comunitate, statele sale membre și țări terțe au, în sistemul

juridic comunitar, același statut precum acordurile de natură strict comunitară, în măsura în care dispozițiile acestora intră în sfera competenței Comunității⁴⁶.

59. Hotărârea Merck Genéricos avea ca obiect – la fel ca și prezenta cauză – un acord mixt care nu prevedea repartizarea între Comunitate și statele membre a responsabilităților ce reveneau fiecăreia dintre acestea față de celelalte părți contractante. Curtea s-a pronunțat în sensul că era competentă – și era într-adevăr cel mai bine plasată – să analizeze problema repartizării competenței între Comunitate și statele sale membre și să definească obligațiile pe care și le asumase în acest mod Comunitatea⁴⁷.

60. Suntem de acord cu această poziție. Din punctul nostru de vedere, este evident că singurul organism capabil să efectueze astfel de evaluări este Curtea⁴⁸. Considerăm că nu

44 — A se vedea în special De Baere, G., *Constitutional Principles of EU External Relations*, Oxford University Press, 2008, p. 264.

45 — A se vedea Hotărârea Uzina Mox, punctele 82 și 84 și jurisprudența citată. Această jurisprudență este constantă: a se vedea Hotărârea Demirel, punctul 6 și jurisprudența citată.

46 — Hotărârea Étang de Berre, punctul 25 și jurisprudența citată. Această concluzie nu se referă numai la dispozițiile care intră în competența exclusivă a Comunității, ci și la dispozițiile care intră în sfera competenței partajate. Din perspectivă teoretică, ar putea fi mai simplu să considerăm că dobândirea competenței externe exclusive a Comunității are loc în temeiul exercitării unei competențe latente. La punctul 43 din Concluziile prezentate în cauza Dior, avocatul general Cosmas a stabilit o distincție între competența comunitară potențială și competența comunitară actuală, sugerând că prima devine competență actuală în momentul în care Comunitatea adoptă măsuri legislative într-un anumit domeniu. Analiza este preluată de Eeckhout (*op. cit.*, p. 271) și este susținută și de noi ca o modalitate de a conceptualiza problema.

47 — Punctele 31-33 din hotărâre.

48 — Cu toate acestea, în cauza Dior, avocatul general Cosmas s-a opus cu tărie posibilității de a acorda Curții competența de a interpreta toate dispozițiile unui acord mixt; avocatul general a susținut că aceasta ar aduce atingere competenței autorităților naționale și că rolul instituțional al Curții nu include posibilitatea de a avea inițiativă legislativă cu privire la armonizarea legislației naționale (a se vedea punctele 42 și 48).

poate fi corectă abordarea ce constă în a re-strânge în mod artificial posibilitatea Curții de a realiza fie și o interpretare preliminară a legislației privite în ansamblul său pentru ca toate părțile semnatare ale acordului mixt să aibă posibilitatea să își cunoască responsabilitățile și să știe ce competență au cu privire la interpretarea pe fond. O astfel de abordare nu numai că ar echivala cu a dezbate în mod inutil problema referitoare la numărul îngerilor care pot sta în echilibru pe vârful unui ac, ci și cu a da acestor îngerii săbii de foc.

61. În plus, o concluzie diferită ar determina chiar fragmentarea procesului de aplicare a legislației. Această fragmentare, la rândul său, ar spori insecuritatea juridică pentru Comunitate, pentru statele membre, pentru țările terțe și pentru potențialii justițiabili. Mai mult, este foarte posibil ca aceasta să expună Comunitatea la acuzația că nu și-ar îndeplini rolul pe care îl are în calitate de parte contractantă.

62. Din aceste motive, pare a fi rezonabil să fie urmată abordarea adoptată de Curte în Hotărârea Merck Genéricos: Curtea are cel puțin competența de a decide care este instanța – ea însăși sau instanța competentă a unui stat membru – cel mai bine plasată pentru a stabili dacă o anumită prevedere are un efect direct.

Care este instanța cel mai bine plasată pentru a stabili dacă articolul 9 alineatul (3) din Convenția de la Aarhus are efect direct?

63. Criteriul stabilit de Curte în Hotărârea Merck Genéricos pentru a da răspunsul la această întrebare⁴⁹ este dacă au fost adoptate de Comunitate măsuri legislative în domeniul specific căruia îi aparține dispoziția supusă examinării.

64. Acest criteriu reflectă distincția realizată de Curte în Hotărârea AETR⁵⁰, și anume faptul că răspunsul la întrebarea dacă o dispoziție intră sau nu intră în sfera competenței exclusive a Comunității depinde de faptul dacă în acel domeniu au fost adoptate norme interne suficiente de cuprinzătoare. Acest criteriu mai menține și unul dintre aspectele pozitive ale Hotărârii Hermès, și anume prevenirea unor eventuale diferențe de interpretare în cazurile în care ar fi afectat dreptul comunitar și în care, în consecință, este necesar să se asigure uniformitatea.

65. Articolul 9 alineatul (3) din Convenția de la Aarhus este o dispoziție care se încadrează într-un domeniu în care Comunitatea a legiferat?

49 – Precum și la întrebarea corelativă – în ceea ce privește dispoziția însăși – dacă este contrar dreptului comunitar ca unei dispoziții dintr-un acord mixt să i se confere efect direct.

50 – Cu scopul de a realiza o repartizare *ex post* a competențelor în cadrul unui acord mixt.

66. În acest context devine evidentă una dintre problemele Hotărârii Merck Genéricos. Această hotărâre nu conține nicio indicație cu privire la nivelul începând de la care exercitarea competențelor Comunității este „suficient de importantă” pentru a se putea considera că au fost adoptate de Comunitate măsuri legislative într-un anumit „domeniu”.

Se poate face referire la legislația „din aval”?

67. Atunci când ne referim la legislația „din aval”, înțelegem legislația referitoare la obiectul unei decizii administrative (de exemplu specia protejată în cauză), iar nu legislația care reglementează în mod direct accesul la justiție în legătură cu decizia însăși. O instanță va dori cu siguranță să ia în considerare această legislație pentru a pronunța o hotărâre, însă aceasta ridică următoarea problemă: existența unei astfel de legislații are de asemenea vreun impact în ceea ce privește accesul la justiție în temeiul Convenției de la Aarhus?

68. Recursul aflat pe rolul instanței de trimitere are ca obiect ursul brun. Prin urmare, s-a pus întrebarea dacă faptul că ursul brun este inclus în lista de specii protejate prin Directiva habitate prezintă relevanță pentru a stabili dacă articolul 9 alineatul (3) din Convenția de la Aarhus se încadrează într-un domeniu aflat sub incidența dreptului comunitar.

69. În opinia noastră, răspunsul este negativ.

70. Dacă s-ar lua în considerare această legislație „din aval”, interpretarea articolului 9 alineatul (3) ar deveni fragmentată. Aceasta ar depinde de elementele de fapt specifice din cauza aflată pe rolul instanței care efectuează interpretarea. De exemplu, în prezenta cauză, pentru a stabili dacă Curtea sau instanța națională are competența de a interpreta Convenția de la Aarhus, ar trebui să se stabilească dacă specia pentru care s-a solicitat un permis de vânatoare este sau nu este menționată într-o listă din Directiva habitate. Această abordare este prea aleatorie și prea arbitrară pentru a fi considerată o bază satisfăcătoare pentru stabilirea competenței.

71. Este adevărat că o legislație „din aval” semnificativă poate limita puterea discreționară a instanței naționale într-o cauză specifică independent de impactul avut de articolul 9 alineatul(3). Astfel, în prezenta cauză se poate invoca în mod corespunzător Directiva habitate, care include ursul brun printre speciile protejate⁵¹. Această directivă nu prezintă o relevanță directă pentru întrebările

51 — A se vedea punctul 16 de mai sus.

adresate Curtjii și nu are niciun impact asupra răspunsului la întrebarea dacă articolul 9 alineatul (3) din Convenția de la Aarhus poate avea efect direct. Cu toate acestea, Republica Slovacă are obligația de a asigura aplicarea eficientă a Directivei habitate⁵².

Definierea „domeniului”

72. Cât de strict trebuie definit domeniul în care trebuie să fi legiferat Comunitatea? Se pot avea în vedere o serie de posibilități – de la o definiție generală și abstractă („legislație care afectează mediul”)⁵³ până la o definiție care coincide cu obiectul Convenției de la Aarhus sau cu o parte a acestuia („acces la informații, participarea publicului la luarea deciziilor și accesul la justiție în probleme de

mediu”)⁵⁴, mergând până la a pune întrebarea dacă obiectul precis al dispoziției specifice în cauză a fost sau nu a fost reglementat de o măsură legislativă care include această dispoziție în dreptul Uniunii.

73. Repartizarea competențelor în cadrul unui acord mixt este caracterizată de pragmatism și, în același timp, este supusă evoluției. Acordurile mixte reprezintă uneori compromisuri legislative născute din necesitatea politică de a încheia o înțelegere. Prin urmare, ar părea logic ca definierea de către Curte a „domeniului” referitor la punerea în aplicare a unei anumite dispoziții să fie realizată cu pragmatism, având în vedere atât convenția internațională în sine, cât și aspectul dacă a fost adoptată în dreptul Uniunii o măsură legislativă care să includă, în privința statelor membre, dispoziția specifică în cauză.

74. Articolul 9 alineatul (3) impune părților contractante la Convenția de la Aarhus un set de obligații specifice și distincte. Deși acest articol se încadrează în categoria generală a „legislației privind mediul” (care a făcut obiectul unei serii de inițiative legislative la nivel comunitar), obligațiile pe care le prevede sunt diferite față de obligațiile prevăzute la celelalte alineate ale articolului 9 (astfel cum a subliniat Consiliul în cadrul declarației) într-o măsură suficient de importantă încât să fie necesară o analiză a Curtjii cu privire la

52 — De exemplu, deși Directiva habitate în sine nu conferă calitatea procesuală activă unei părți pentru a contesta o procedură administrativă, instanța de trimitere ar putea fi obligată să constate din oficiu, într-o cauză cu care este sesizată, că decizia pe fond este contrară obligațiilor care revin Republicii Slovacă în temeiul dreptului Uniunii. Sau aceasta ar putea fi obligată să asigure accesul la o instanță în conformitate cu articolul 3 alineatul (1) litera (b), cu articolul 12 și cu articolul 13 din Directiva 2004/35/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 21 aprilie 2004 privind răspunderea pentru mediul înconjurător în legătură cu prevenirea și repararea daunelor aduse mediului (JO L 143, p. 56, Ediție specială, 15/vol. 11, p. 168), dacă daunele aduse unei specii protejate (ursul brun) au fost cauzate de o „activitate profesională” în sensul articolului 2 punctul 7 din această directivă și dacă persoanele interesate aveau un „interes suficient” în conformitate cu dreptul slovac, astfel cum este prevăzut la articolul 12 alineatul (1) al treilea paragraf.

53 — Implicată în Hotărârea Étang de Berre, punctul 28, deși, astfel cum s-a arătat mai sus, această cauză avea ca obiect competența Curtjii într-o acțiune în constatarea neîndeplinirii obligațiilor.

54 — Această situație pare să se fi regăsit în cauza Dior: a se vedea punctul 32 din Concluziile avocatului general Cosmas. Cu toate acestea, avocatul general sugerează, la punctul 33, că criteriul care ar trebui folosit este acela dacă, în domeniul respectiv, Comunitatea „și-a exercitat competența potențială”. Avocatul general sugerează de asemenea, la punctul 35, că ar trebui să se examineze dacă „veo dispoziție de drept comunitar a fost afectată de interpretarea și de aplicarea articolului în cauză”.

aspectul dacă au fost adoptate de Comunitate măsuri legislative în domeniul specific la care se referă articolul 9 alineatul (3).

Au fost adoptate de Comunitate măsuri legislative în domeniul la care se referă articolul 9 alineatul (3)?

75. Astfel cum au subliniat atât guvernul polonez, cât și guvernul finlandez, Comunitatea nu a legiferat până în prezent în domeniul specific avut în vedere de articolul 9 alineatul (3).

76. Deși Directiva 2003/35 se referă la articolul 9 alineatul(2), dispozițiile articolului 9 alineatul(3) nu au devenit încă parte a dreptului Uniunii⁵⁵. Singura transpunere care a avut loc în legătură cu articolul 9 alineatul (3)

55 — Aplicabilitatea aparent largă a Hotărârii Étang de Berre se distinge în această privință. Astfel cum subliniază guvernul polonez, în această cauză Curtea a respins obiecțiile referitoare la competența sa pe baza faptului că exista deja o legislație generală — lipsa însă o reglementare referitoare la problema specifică dedusă spre judecare Curții. În prezenta cauză, articolul 9 alineatul (3) este o dispoziție independentă: aceasta nu este o subdiviziune a unei părți a articolului 9 [articolul 9 alineatul (2)] care a fost deja incorporată în dreptul Uniunii.

se referă chiar la instituțiile Uniunii Europene și s-a realizat prin intermediul Regulamentului nr. 1367/2006. În opinia noastră, în acest caz poate fi aplicată o variantă a principiului de common law *inclusio unis est exclusio alterius*. Astfel, existența unui regulament care aplică articolul 9 alineatul (3) în ceea ce privește instituțiile nu face decât să sublinieze faptul că nu există nicio măsură a Uniunii care să includă obligațiile echivalente în ordinea juridică națională a statelor membre⁵⁶. Propunerea de directivă a Comisiei prin care articolul 9 alineatul (3) urma să producă efecte în ceea ce privește obligațiile statelor membre nu a dat roade. Obligațiile prevăzute la articolul 9 alineatul (3) nu au fost încă transpuse în dreptul intern prin intermediul dreptului Uniunii.

77. Considerăm că propunerea de directivă pentru punerea în aplicare a articolului 9 alineatul (3), care nu a mai înregistrat nicio evoluție, prezintă o semnificație deosebită. Nu credem că Curtea ar trebui să nu țină seama de lipsa unei legislații comunitare relevante și să își atribuie competența de a hotărî dacă articolul 9 alineatul (3) are sau nu are efect direct. Dacă ar proceda astfel, Curtea s-ar substitui legiuitorului. Însă până în

56 — A se vedea Hotărârea din 1 iulie 2008, Azore (T-37/04 Rep., p. II-103, punctul 93), în care Tribunalul a stabilit că efectele juridice ale Regulamentului nr. 1367/2006 se limitau la instituțiile Comunității.

prezent, legiuitorul a ales în mod intenționat să nu acționeze.

78. Mai mult, Comunitatea consideră, astfel cum indică declarația, că „obligații[le] care decurg din articolul 9 alineatul(3) din convenție, deoarece [...] se referă la proceduri administrative și judiciare de contestare a actelor și omisiunilor de către persoane private și autorități publice, altele decât instituțiile Comunității europene”, intră în competența statelor membre și că statele membre au fost și vor rămâne responsabile pentru îndeplinirea acestor obligații până când vor fi adoptate măsuri de către Comunitate. Faptul că acest lucru nu s-a întâmplat încă are, în opinia noastră, o importanță crucială⁵⁷.

79. Concluzionăm, în ceea ce privește obligațiile de bază care formează obiectul prezentei cauze, că articolul 9 alineatul (3) nu se încadrează într-un domeniu aflat sub incidența dreptului comunitar.

80. Prin urmare, este de competența instanțelor naționale din statele membre să stabilească dacă articolul 9 alineatul (3) ar trebui interpretat în sensul că are un efect direct în ordinea juridică a unui anumit stat membru. Dreptul Uniunii nici nu impune, nici nu exclude această interpretare. Prin urmare, o instanță națională are posibilitatea de a recunoaște acestei dispoziții un efect direct,

sub rezerva îndeplinirii condițiilor prevăzute de dreptul intern, însă dreptul Uniunii nu o obligă în acest sens. Astfel, în măsura în care articolul 9 alineatul (3) impune obligații unui stat membru, respectarea acestor obligații de către statul membru respectiv este o chestiune ce ține de dreptul internațional.

Concluzie

81. Prin urmare, sugerăm Curții să se pronunțe în sensul că este de competența instanțelor naționale să stabilească dacă articolul 9 alineatul (3) din Convenția de la Aarhus are un efect direct în propria lor ordine juridică, în condițiile în care Uniunea Europeană a aderat la acest tratat internațional la 17 februarie 2005, dar, până în prezent, nu a adoptat măsuri legislative pentru includerea în dreptul Uniunii a acestei dispoziții specifice din respectivul tratat cu privire la obligațiile pe care le impune statelor membre (spre deosebire de instituțiile Uniunii Europene).

82. În ipoteza în care Curtea nu este de acord cu concluziile noastre referitoare la prima întrebare, este necesar să abordăm a doua și a treia întrebare.

⁵⁷ — Acest aspect diferențiază și mai mult situația de fapt din prezenta cauză de cea care stă la baza Hotărârii Étang de Berre.

A doua întrebare

83. Articolul 9 alineatul (3) are un efect direct?

84. În ipoteza în care Curtea consideră că este necesar să răspundă la această întrebare, sugerăm că ar trebui să se pronunțe în sensul că articolul 9 alineatul (3) nu are un efect direct.

85. Efectul direct (sau de altă natură) al unei dispoziții dintr-un acord internațional care este obligatoriu pentru Uniunea Europeană poate fi stabilit de părțile contractante chiar în cuprinsul acordului. În caz contrar, este de competența instanțelor părților contractante să stabilească dacă dispoziția are un efect direct. În consecință, Curtea a statuat că o dispoziție a unui acord internațional încheiat de Comunitate cu o țară terță trebuie considerată ca având efect direct atunci când, având în vedere textul, precum și obiectul și natura acordului, aceasta conține o obligație clară și precisă care nu este condiționată, în privința executării sau a efectelor sale, de intervenția vreunui act ulterior⁵⁸.

58 — A se vedea, de exemplu, Hotărârea din 13 decembrie 2007, Asda Stores (C-372/06, Rep., p. I-11223, punctul 82 și jurisprudența citată). A se vedea și Hotărârea Demirel, citată la nota de subsol 27, punctul 14, precum și Hotărârea din 3 iunie 2008, Intertanko (C-308/06, Rep., p. I-4057, punctul 39). Formulări ușor diferite pot fi regăsite în Hotărârea Dior, punctul 42, și în Concluziile avocatului general Poiarses Maduro prezentate în cauza FIAMM și FIAMM Technologies/Consiliul și Comisia (C-120/06 P, Rep., p. I-6513), în care, la punctul 26, acesta critică utilizarea sintagmei „efect direct” în calitate de expresie tehnică ce se aplică în ceea ce privește două norme juridice diferite.

86. Articolul 9 alineatul (3) prevede că, „[i]n plus față de căile de atac prevăzute la alineatele (1) și (2) și fără a le aduce atingere, fiecare parte se asigură că, în cazul în care îndeplinesc criteriile prevăzute de legislația internă proprie, în cazul în care acestea există, membrii publicului au acces la proceduri administrative sau judiciare pentru a contesta acțiuni și omiteri ale persoanelor fizice și ale autorităților publice care contravin dispozițiilor legislației interne proprii privind mediul”.

87. În opinia noastră, articolul 9 alineatul (3) nu conține obligații care să fie suficient de clare și precise pentru a putea reglementa în mod direct, fără clarificări sau precizări ulterioare, situația juridică a particularilor.

88. LZ are dreptate atunci când susține că, în temeiul articolului 9 alineatul(3), membrii publicului sunt îndreptățiți să aibă acces la procedurile administrative sau judiciare. Cu toate acestea, ei beneficiază de acest drept doar dacă îndeplinesc criteriile stabilite în dreptul național⁵⁹. Nici articolul 9 alineatul (3) și nici celelalte dispoziții din Convenția de la Aarhus nu conțin vreo indicație referitoare la care ar putea fi sau care ar trebui să fie aceste criterii. Astfel cum în mod corect subliniază guvernul german, lucrările pregătitoare ale Convenției de la Aarhus sugerează că autorii convenției

59 — Este, desigur, de competența instanțelor naționale să stabilească dacă LZ îndeplinește aceste criterii.

au dorit să lase părților contractante posibilitatea de a stabili această definiție⁶⁰.

89. În absența acestor limitări exprese, sfera potențială de aplicare a articolului 9 alineatul (3) ar fi foarte generală. Atribuirea unui efect direct articolului 9 alineatul (3), limitând prin aceasta posibilitatea statelor membre de a stabili criteriile pentru declanșarea aplicării sale, ar echivala cu a institui o *actio popularis* pe cale judiciară, iar nu prin intermediul acțiunii legislative. Faptul că propunerea de directivă a rămas neadoptată arată, în acest context specific, cât de inoportun ar fi un astfel de demers.

90. LZ a susținut în cadrul ședinței că Curtea s-a pronunțat în sensul că necesitatea stabilirii acestor criterii de către statele membre nu împiedică în mod necesar acordarea efectului direct. Cu toate acestea, cauzele invocate de LZ – și anume Hotărârile Deutscher Handballbund A se vedea Hotărârea din 8 mai 2003, Deutscher Handballbund (C-438/00 Rec., p. I-4135, punctul 29), și Simutenkov⁶¹ – pot

fi distinse de prezenta cauză prin faptul că criteriile care trebuiau să fie stabilite de statele membre implicate în aceste cauze erau criterii procedurale relativ limitate, iar nu criterii de fond cu caracter general.

91. În final, astfel cum corect observă Comisia, atribuirea efectului direct în cazul articolului 9 alineatul (3) astfel încât să poată fi invocat (în absența criteriilor care ar conține prevederi contrare) de orice membru al publicului ar genera o insecuritate juridică semnificativă pentru acele organisme ale căror acțiuni sau omisiuni ar putea face obiectul unor proceduri administrative sau judiciare. Aceste organisme pot fi atât persoane private, cât și autorități publice. În opinia noastră, acesta este un motiv suplimentar pentru care articolul 9 alineatul (3) nu ar trebui să aibă un efect direct.

92. Vom adăuga numai că faptul că o dispoziție specifică dintr-un acord internațional nu are un efect direct nu înseamnă că instanțele naționale ale unei părți contractante nu au obligația de a o lua în considerare⁶².

60 — Lucrările pregătitoare pot fi consultate sub titlul ECE/MP.PP/2005/3/Add.3 8 iunie 2005, la adresa www.unece.org/env/pp/mop2/mop2.doc.htm. Articolul 31 din Convenția de la Viena privind dreptul tratatelor (denumită în continuare „CVDT”) indică faptul că dreptul internațional urmărește să confere efecte juridice sensului obișnuit și comun al dispozițiilor unui tratat. Cu toate acestea, atât articolul 32 din CVDT, cât și principiile de drept internațional prevăd posibilitatea raportării la lucrările pregătitoare ale unui tratat pentru a stabili semnificația unui termen în situația în care interpretarea acestuia pe baza sensului său comun, în lumina obiectului și a scopului acestuia, ar duce la un rezultat ambiguu sau obscur. A se vedea Sinclair, *The Vienna Convention on the Law of Treaties*, ediția a doua, Manchester University Press, 1984, p. 141 și urm.

61 — A se vedea Hotărârea din 12 aprilie 2005, Simutenko (C-265/03, Rec., p. I-2579, punctele 24 și 25).

62 — A se vedea, prin analogie, punctul 80 din Concluziile avocatului general Cosmas prezentate în cauza Dior, citată la nota de subsol 36.

93. Prin urmare, sugerăm că, în ipoteza în care Curtea consideră că este necesar să răspundă la cea de a doua întrebare preliminară, aceasta ar trebui să se pronunțe în sensul că articolul 9 alineatul (3) din Convenția de la Aarhus nu are un efect direct în temeiul dreptului Uniunii.

A treia întrebare

94. Prin intermediul celei de a treia întrebări, instanța de trimitere solicită să se stabilească dacă sintagma „acțiuni ale autorităților publice” prevăzută la articolul 9 alineatul (3) din Convenția de la Aarhus include o decizie adoptată de un organism administrativ.

95. Curtea este în mod incontestabil competentă să interpreteze articolul 9 alineatul(3) din Convenția de la Aarhus în privința obligațiilor pe care acest articol le impune instituțiilor Uniunii Europene în temeiul Regulamentului nr. 1367/2006. Urmărind raționamentul din Hotărârile *Dzodzi*⁶³ și *Leur-Bloem*⁶⁴, în măsura în care este util pentru o instanță națională care aplică dispoziția vizată în contextul dreptului său intern să

cunoască semnificația ce va fi atribuită unor termeni-cheie în contextul dreptului Uniunii, Curtea ar putea să vrea să răspundă la cea de a treia întrebare.

96. Dificultatea care apare în prezenta cauză pare a proveni dintr-o particularitate lingvistică a textului în limba slovacă al Convenției de la Aarhus. Cuvântul „akt” – care este în mod normal utilizat pentru a desemna o acțiune administrativă în dreptul slovac – este utilizat în articolul 6 și în celelalte alineate ale articolului 9, dar nu este utilizat în articolul 9 alineatul (3). În această din urmă dispoziție este utilizat cuvântul „ukon”. Ca urmare a acestui fapt, Curtea Supremă a Republicii Slovacă s-a pronunțat în sensul că sintagma „acțiuni și omiteri” din cuprinsul articolului 9 alineatul (3) ar trebui interpretată ca neincluzând deciziile individuale ale autorităților administrative.

97. Cu toate acestea, alte versiuni lingvistice sugerează că termenul „akt” reprezintă numai descrierea generică a acțiunilor pozitive pe care le poate întreprinde un organism administrativ și că este utilizat în opoziție față de termenul „opomenut” (omisiuni), care include toate acțiunile pe care un astfel de organism administrativ ar fi trebuit să le întreprindă, dar nu a făcut-o⁶⁵.

63 — Cauzele conexe C-297/88 și C-197/89, Rec., p. I-3763.

64 — Citată la nota de subsol 35.

65 — De exemplu, în limba engleză se folosește sintagma „act or omission”; în limba franceză, „les actes ou omissions”; în limba germană, „vorgenommenen Handlungen und begangenen Unterlassungen”.

98. Considerăm că faptul că articolul 9 alineatul (3) este diferit în privința formulării față de articolul 9 alineatul (2) (care se referă la „orice decizie, acțiune sau omitere”) nu înseamnă că acesta trebuie înțeles în mod necesar ca excluzând deciziile formale sau ca excluzând acțiunile sau omiterile specificate la articolul 9 alineatul (2). Dacă aceasta ar fi fost intenția legiuitorului, ni se pare că ar fi fost mai probabilă folosirea unei formulări precum „altele decât cele prevăzute la articolul 9 alineatul (2)”.

99. O interpretare a termenului „acțiuni” cuprins în articolul 9 alineatul (3) în sensul că acesta include și deciziile este susținută de expresia „[...] căile de atac prevăzute la alineatele (1) și (2) și fără a le aduce atingere”. Articolul 9 alineatul (3) este o dispoziție

suplimentară. Aceasta nu ar trebui interpretată restrictiv, astfel încât să fie excluse în mod artificial din sfera sa de aplicare deciziile care ar putea forma obiectul procedurilor prevăzute la articolul 9 alineatele (1) și (2).

100. Prin urmare, sugerăm ca răspunsul Curții la cea de a treia întrebare să fie în sensul că articolul 9 alineatul (3) trebuie interpretat ca incluzând în noțiunea „acțiuni ale autorităților publice” și acțiunea care constă în luarea unei decizii. Dreptul publicului de a avea acces la căile de atac judiciare, în limitele impuse de articolul 9 alineatul (3), ar trebui să includă dreptul de a contesta o decizie emisă de un organism administrativ în privința căreia se afirmă că ar contraveni dispozițiilor referitoare la protecția mediului din dreptul intern al unui stat membru.

Concluzie

101. Sugerăm, așadar, ca răspunsul Curții la întrebările adresate de Najvyšší súd Slovenskej republiky să fie următorul:

„1) Întrebările adresate sunt inadmisibile, cu excepția cazului în care au ca obiect articolul 9 alineatul (3) din Convenția de la Aarhus.

- 2) Este de competența instanțelor naționale să stabilească dacă articolul 9 alineatul (3) din Convenția de la Aarhus are un efect direct în propria lor ordine juridică, în condițiile în care Uniunea Europeană a aderat la acest tratat internațional la 17 februarie 2005, dar, până în prezent, nu a adoptat măsuri legislative pentru includerea în dreptul Uniunii a acestei dispoziții specifice din respectivul tratat cu privire la obligațiile pe care le impune statelor membre.

- 3) Articolul 9 alineatul (3) din Convenția de la Aarhus trebuie interpretat ca incluzând în noțiunea «acțiuni ale autorităților publice» și acțiunea care constă în luarea unei decizii. Dreptul publicului de a avea acces la căile de atac judiciare, în limitele impuse de articolul 9 alineatul (3), include dreptul de a contesta o decizie emisă de un organism administrativ în privința căreia se afirmă că ar contraveni dispozițiilor referitoare la protecția mediului din dreptul intern al statului membru.”

În ipoteza în care Curtea consideră că are competența de a se pronunța cu privire la efectul direct al articolului 9 alineatul (3) din Convenția de la Aarhus:

- „4) Articolul 9 alineatul (3) din Convenția de la Aarhus nu are un efect direct în teameiul dreptului Uniunii.”